

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНИХ ІННОВАЦІЙ НА ЗАСАДАХ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ, БІЗНЕСУ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ

AREAS OF DEVELOPMENT OF INCLUSIVE INNOVATION ON THE BASIS OF INTERACTION OF POWER, BUSINESS AND THE PUBLIC

Стаття присвячена дослідженню концептуальних положень розвитку інклюзивних інновацій у сучасних умовах господарювання. Виявлено, що інклюзивні інновації є інструментом подолання економічних, екологічних та соціальних проблем суспільства. Інклюзивні інновації доцільно реалізовувати як засіб боротьби з бідністю, подолання нерівності доходів, підвищення рівня і якості життя соціально незахищених верств населення, підвищення толерантності, дотримання прав людини, соціалізації громадян з обмеженими можливостями та іммігрантів, ефективного використання людських ресурсів. Визначено, що інклюзивні інновації є двигуном економічного прогресу для забезпечення конкурентоспроможності економіки і покликані сприяти рівномірному підвищенню добробуту всіх громадян. Запропоновано напрями розвитку інклюзивних інновацій у контексті ефективного залучення осіб з обмеженими можливостями в соціум та активізації їхньої трудової діяльності в інноваційній сфері на засадах взаємодії влади, бізнесу та громадськості.

Ключові слова: інновації, інклюзивні інновації, особи з обмеженими можливостями, інклюзія, влада, бізнес, громадськість, соціальна політика, державна підтримка.

Стаття посвячена исследованию концептуальных положений развития инклюзив-

ных инноваций в современных условиях хозяйствования. Выявлено, что инклюзивные инновации являются инструментом преодоления экономических, экологических и социальных проблем общества. Инклюзивные инновации целесообразно использовать как средство борьбы с бедностью, преодоления чрезмерного неравенства доходов, повышения уровня и качества жизни социально незащищенных слоев населения, повышения толерантности, соблюдения прав человека, социализации граждан с ограниченными возможностями и иммигрантов, эффективного использования человеческих ресурсов. Определено, что инклюзивные инновации являются двигателем экономического прогресса для обеспечения конкурентоспособности экономики и призваны способствовать равномерному повышению благосостояния всех граждан. Предложены направления развития инклюзивных инноваций в контексте эффективного внедрения лиц с ограниченными возможностями в социум и активизации их трудовой деятельности в инновационной сфере на основе взаимодействия власти, бизнеса и общественности.

Ключевые слова: инновации, инклюзивные инновации, лица с ограниченными возможностями, инклюзия, власть, бизнес, общественность, социальная политика, государственная поддержка.

УДК 331.522

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.48-70>

Продіус О.І.

к.е.н., доцент,
завідувач кафедри менеджменту
Одеський національний
політехнічний університет

Prodius Oksana

Odessa National Polytechnic University

The article is devoted to the study of conceptual provisions for the development of inclusive innovations in modern business conditions. It is revealed that inclusive innovation is a tool to overcome the economic, environmental and social problems of society. It is advisable to use inclusive innovations as a means of combating poverty, overcoming excessive income inequality, raising the level and quality of life of socially disadvantaged groups of the population, increasing tolerance, human rights, socialization of citizens with disabilities and immigrants, and efficient use of human resources. Inclusive innovation is based not only on technological innovation, but also on automation of work processes, delivery systems and innovations within business processes to reduce costs and increase access. This means that inclusive innovations can be developed on the basis of advanced research or using previously known technologies, and their developers and consumers may be persons with disabilities. The driving force behind the activation of inclusive innovation is to unite the efforts of three economic entities: the state; civil society; business. The state should play a leading role in the development of inclusive innovation, since such an initiative makes it possible to save budgetary funds for the social sphere, which proves the rapid development of this trend in other countries where the state strongly supports social entrepreneurs. Inclusive innovations and innovative products aimed at improving the well-being of low-income and marginalized groups, including people with disabilities, as creators and consumers of these innovations. It is determined that inclusive innovations are the engine of economic progress to ensure the competitiveness of the economy and are designed to contribute to an even increase in the well-being of all citizens. The directions of development of inclusive innovations in the context of the effective implementation of persons with disabilities in society and the intensification of their labor activity in the innovation sphere based on the interaction of government, business and the public are suggested.

Key words: innovations, inclusive innovations, persons with disabilities, inclusion, power, business, public, social policy, state support.

Постановка проблеми. В умовах сучасного глобального середовища однією з рушійних сил розвитку суспільства є інноваційна діяльність. Важливим аспектом у понятті «інновація» є позитивний ефект від упровадження нововведення, але не всі інноваційні рішення дають безпосередній економічний результат, що приносить користь суспільству загалом. Так, за певних умов інновації можуть також посилювати соціальну нерівність та ізоляцію. Саме тому все більш актуальним стає питання про «інклюзивні» інновації, спрямовані на поліпшення добробуту малозабезпечених і маргінальних груп, зокрема з погляду їхнього доступу до основних держав-

них послуг, наприклад освіти, інфраструктури, охорони здоров'я.

На сучасному етапі формування теорії інноваційного розвитку стався якісний стрибок у розумінні значення інновацій, які сприймаються сьогодні як засіб прискореного розвитку не тільки підприємства, а й влади, бізнесу, галузей, регіонів, країн та громадськості. Інновації проявляються не тільки як нові продукти, послуги або технологічні процеси, вони охоплюють також і соціальну сферу, стратегії і бізнес-моделі, що забезпечують фінансові та інші переваги. Інновації є поштовхом та позитивною тенденцією економічного прогресу і покликані сприяти поліпшенню добробуту різних груп суспільства.

Концепція інклюзивного розвитку передбачає, що кожен суб'єкт економіки є важливим, унікальним та особливо цінним для суспільства і має можливість, щоб задовольнити свої потреби. Сучасне громадянське суспільство неможливе без активного залучення усіх членів у різні види діяльності, поваги прав і свобод кожної окремої людини, забезпечення гарантій безпеки і рівноправності. Інклюзивна інноваційна діяльність спрямована на сприяння забезпеченню доступу до основних товарів та розширює економічні права і можливості за рахунок зусиль зі створення, одержання, адаптації, засвоєння і поширення знань, безпосередньо орієнтованих на задоволення потреб маргіналізованих верств населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика економічного зростання, пошук умов для формування його соціальної якості перебували у центрі уваги дослідників протягом усієї історії становлення і розвитку економічної науки. Так, інклюзивний розвиток, за версією Міжнародного центру політики інклюзивного розвитку, – це результат забезпечення повсюдної можливості участі у процесі зростання з погляду як прийняття рішень, так і створення самого зростання. При цьому результатом інклюзивного розвитку виступає справедливий розподіл доходів [6].

Пошуку напрямів розвитку інклюзивних інновацій присвячено праці переважно закордонних учених: Д. Асмоглоу, Д. Робінсона, С. Голандера, Р. Болінга, Дж. Подеста, Е. Дуфло. Серед українських науковців можна виділити наукові праці А. Базилюка, О. Жулина, Т. Затонацької, С. Кожемякіної, Л. Федулової, І. Тараненко.

Інноваційний розвиток та концепція інклюзії у контексті соціальної відповідальності бізнесу знайшли своє відображення в працях як вітчизняних, так і зарубіжних учених: Ф. Котлера, Р. Сімса, П. Друкера, С. Філіппової, А. Зінченко, В. Геєця, А. Колота, М. Саприкіної, С. Мельника, С. Мочерного, Л. Хобти, Т. Антошко, П. Круш, Ю. Тюленєва, Д. Баюра, В. Божкова, М. Третяка, Л. Петрашко, М. Сухотериної та ін.

Однак стрімка глобалізація економічних процесів об'єктивно зумовлює необхідність подальшого вивчення напрямів розвитку інклюзивних інновацій. Формування та розвиток інклюзивних інновацій на засадах взаємодії влади, бізнесу та громадськості є важливими у зв'язку з необхідністю підвищення інноваційного розвитку, мета якого – не тільки зростання прибутковості, а й передусім набуття соціальної відповідальності, що становить основу стабільного інклюзивного економічного розвитку будь-якої сучасної держави.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення сучасної концепції інклюзивного інноваційного розвитку та виявлення напрямів розвитку інклюзивних інновацій на засадах вза-

ємодії влади, бізнесу та громадськості у контексті інклюзії усіх членів суспільства та гуманізації економічних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Концепція інклюзивної інноваційної діяльності з'явилася в країнах, що розвиваються, де злидні, з якими стикаються багато жителів, позбавляють їх не тільки переваг науково-технічного прогресу, а й доступу до засобів задоволення їхніх базових потреб.

Інклюзивний розвиток у працях Дж. Гупти розглядається як розвиток, який не лише створює нові економічні можливості, але й забезпечує рівний доступ до можливостей, створених для всіх верств суспільства, особливо бідних [1, с. 23].

Проектом «Стратегії сталого розвитку України на період до 2030 року» визначено, що інклюзивний розвиток – це економічне зростання, яке створює для всіх верств населення максимальні можливості для працевлаштування та участі в усіх сферах життєдіяльності країни, а також забезпечує справедливий розподіл результатів праці [2].

І.В. Тараненко визначає інклюзію як процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціумі через доступ до можливостей і справедливий розподіл результатів праці [3, с. 20].

Дослідження дає змогу констатувати двоякість підходів до трактування категорії «інклюзивний розвиток». Це економічний розвиток, основною метою якого є скорочення бідності та нерівності, та процес забезпечення повсюдної участі населення у процесі зростання з погляду як прийняття рішень, так і створення самого зростання, забезпечення однакових можливостей усього населення для реалізації власного людського потенціалу незалежно від соціально-економічних умов, статі, місця проживання, віросповідання, етнічних коренів тощо.

Таким чином, під інклюзивними інноваціями розуміють створення і виведення на ринок нових якісних продуктів або послуг, які розроблені для осіб, позбавлених гідного рівня життя. Серед таких категорій можуть бути: особи із низькими доходами, особи з обмеженими можливостями, мігранти, пенсіонери та інші. Саме інклюзивні інновації покликані покращити існування «виключених» груп людей, забезпечити більш повноцінне включення їх у життя суспільства.

На жаль, необхідно зазначити, що маргіналізація та малозабезпеченість є прямим наслідком структурних змін, що пов'язана із втратою самоідентифікації у нашому суспільстві. Такий стан властивий значній частині українського населення, а технологічні, соціальні та культурні зрушення додали зазначеній проблемі якісно нових рис. Глобалізація, масові міграції, урбанізація, інтенсивна взаємодія між носіями різномірних етнокультурних і релігійних традицій, вплив на населення засобів масової комунікації привели до того, що

маргінальний статус став сьогодні не стільки винятком, скільки нормою існування мільйонів людей. До таких категорій належать соціальні групи людей, спосіб життя яких не відповідає стандартам, притаманним суспільству, до якого вони належать, але не порушує його правових норм [7-9].

Всесвітній банк визначає інклюзивну інноваційну діяльність як будь-яку інноваційну діяльність, яка допомагає розширювати легкий доступ до якісних продуктів і послуг, що створює і збільшує можливості маргіналізованих верств населення отримувати кошти. Є п'ять характерних ознак інклюзивної інноваційної діяльності (рис. 1): прийнятний доступ, стійке виробництво, товари і послуги, що створюють можливості для отримання коштів для існування, орієнтованість на маргінальні верстви населення, передусім на осіб з обмеженими можливостями [2].

У всьому світі інклюзивна інноваційна політика спрямована на поліпшення якості та рівня життя, підвищення добробуту громадян, вирішення соціально значущих і екологічних проблем. Тому не меншу увагу слід приділяти впровадженню соціальних інновацій, що сприяють побудові громадянського суспільства, здатного прийняти і запропонувати інноваційні проекти різної спрямованості.

Інклюзивна інноваційна політика, на думку Л.І. Федулової, спрямована на те, щоб особи з обмеженими можливостями могли брати участь в інклюзивній інноваційній діяльності або як новатори, або як користувачі інновацій [4, с. 16].

Інклюзивна інноваційна діяльність спирається не тільки на технологічні інновації, а й на автоматизацію робочих процесів, системи доставки й інновації в межах бізнес-процесів для зниження витрат і розширення доступу. Це означає,

що інклюзивні інновації можуть розроблятися на основі передових досліджень або з використанням раніше відомих технологій, і їх розробниками та споживачами можуть бути особи з обмеженими можливостями. Рушійна сила активізації розвитку інклюзивних інновацій полягає в об'єднанні зусиль трьох економічних суб'єктів: держави, громадянського суспільства, бізнесу.

Провідна роль у процесі розвитку інклюзивних інновацій повинна належати державі, оскільки така ініціатива дає можливість заощадити бюджетні кошти на соціальну сферу, підтвердженням чого є стрімкий розвиток цього напрямку в інших країнах, де держава всіляко підтримує соціальних підприємців.

Необхідно зазначити, що соціальні підприємництва є досить цікавим ресурсом для інноваційних, ініціативних і далекоглядних підприємців, що можуть створити реальну конкуренцію традиційному бізнесу. У межах соціальних проектів інклюзивних інновацій налагоджуються партнерські стосунки між державним, приватним та громадським секторами, а також створюється мережа підтримки соціальних підприємців, співробітництва, обміну досвідом та навчання.

Отже, для розвитку інклюзивних інновацій необхідно активізувати систему державно-приватного партнерства щодо: реалізації соціальних інновацій, створення стимулів для інвестування бізнесом соціальних інновацій, створення умов, необхідних для прояву приватних ініціатив у соціальній сфері, розвитку соціального підприємництва, формування інститутів розроблення, впровадження та масштабування успішної практики соціальних інновацій.

Інклюзивна інноваційна діяльність охоплює розроблення, поширення й упровадження інновацій,

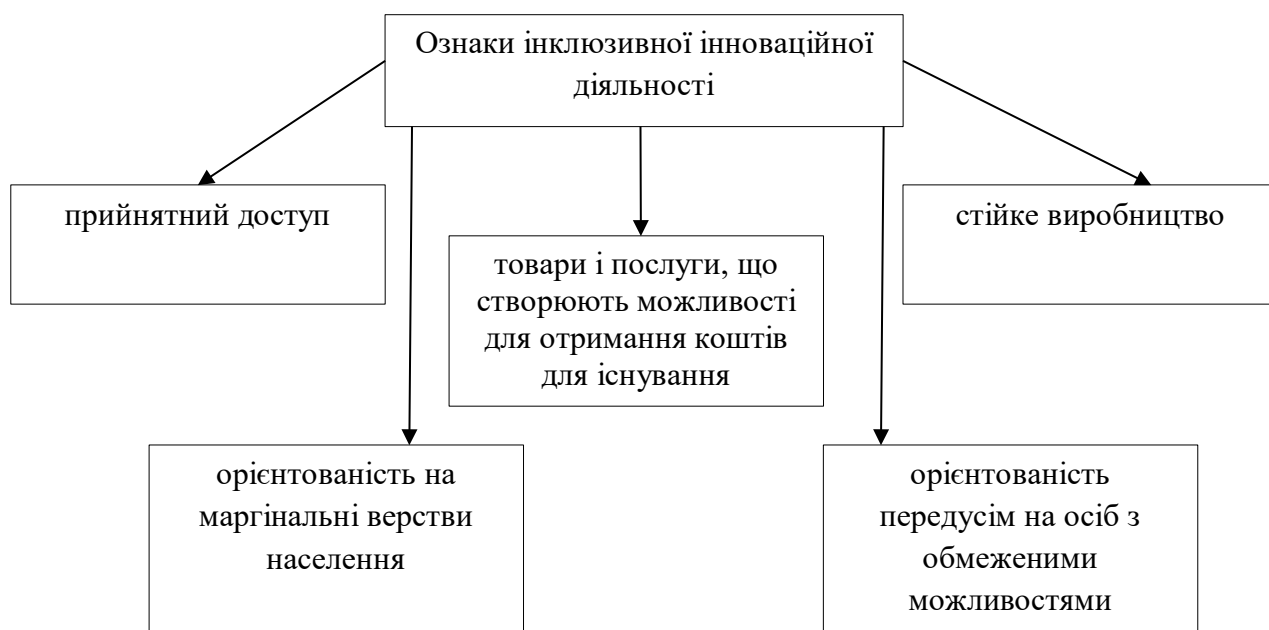

Рис. 1. Характерні ознаки інклюзивної інноваційної діяльності

здатних поліпшити умови життя груп населення, що перебувають у менш сприятливому становищі. Приватний сектор у змозі допомогти поліпшити умови життя осіб з обмеженими можливостями трьома способами: шляхом створення робочих місць та підвищення продуктивності; шляхом задоволення деяких їхніх потреб у межах ініціатив соціальної відповідальності корпорацій; шляхом розроблення доступних за ціною продуктів і послуг, що відповідають потребам споживачів із низькими доходами [7-8].

Необхідно зазначити, що для просування та розвитку інклюзивних інновацій важливим є формування позитивного ставлення до інновацій у суспільстві шляхом популяризації інноваційної діяльності через засоби масової інформації та упровадження навчальних програм, спрямованих на виховання у дітей та молоді творчого мислення і позитивного ставлення до інновацій.

Розроблення та реалізація інклюзивної інноваційної політики здатні допомогти досягти більш рівноправного, стійкого та інклюзивного розвитку. Для включення соціальних цілей у стратегічну політику у сфері інновацій необхідно вивчити характерні особливості осіб з обмеженими можливостями, те, як вони живуть, що їм потрібно для поліпшення їхнього існування. Важливо розробити план, як заохочувати і здійснювати інклюзивну інноваційну діяльність, тому необхідно, щоб такі програми розроблялися на основі комплексного підходу. Комплексний підхід враховує особливості не тільки суб'єктів, що беруть участь у реалізації таких програм, але й їхніх об'єктів, осіб з обмеженими можливостями, які здебільшого живуть у злиднях, та інших груп, особливо схильних до соціально-економічної ізоляції.

Отже, поява феномена «інклюзивність» здатна кардинально змінити економічну ситуацію у світі, оскільки в широкому сенсі тенденція до системної інклюзивності означає усвідомлену підтримку суспільством зусиль індивіда з набуття ним гідного соціального існування. У міру становлення креативної економіки, зверненої до реалізації особистісного потенціалу кожного учасника виробництва, інклюзивність набуває статусу головного критерію економічної цивілізованості. Інклюзивні інновації та інноваційні продукти спрямовані на поліпшення добробуту малозабезпечених і маргінальних груп, зокрема й осіб з обмеженими можливостями як творців і споживачів цих інновацій.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, можна зробити висновок, що у сучасному світі інновації мають стати інструментом подолання економічних, екологічних та соціальних проблем. Соціально орієнтовані інноваційні проекти необхідно реалізовувати для боротьби з бідністю, подолання нерівності доходів, підвищення рівня і якості життя соціально незахищених верств населення, підви-

щення толерантності, дотримання прав людини, соціалізації громадян з обмеженими можливостями та іммігрантів, ефективного використання людських ресурсів. Розроблення та впровадження інклюзивних інновацій є завданням не лише держави, а й підприємців та громадських організацій.

Для подальшої успішної реалізації запропонованих напрямів розвитку інклюзивних інновацій доцільне проведення спеціальних досліджень стосовно науково-методичної взаємодії фахівців із розвитку інклюзивних інновацій із владою, бізнесом та громадськістю; обґрунтування особливостей професійної підготовки осіб з обмеженими можливостями до роботи в інклюзивному інноваційному середовищі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Затонацька Т.Г. Фінансове забезпечення інклюзивного зростання та подолання бідності в Україні: існуюча практика та перспективи. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2014. Вип. 1(28). Т. 2. С. 102–112.
2. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. URL: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf - 2017(дата звернення: 5.01.2020).
3. Тараненко І.В. Модифікація глобалізаційно-інноваційної моделі світової економіки на засадах сталого розвитку: нові виміри конкурентоспроможності. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2013. Вип. 1(12). С. 172–185.
4. Федулова Л.І. Інклюзивні інновації в системі соціально-економічного розвитку. *Економіка: реалії часу*. 2016. № 3(25). С. 56–65.
5. Філіппова С.В. Соціальна відповідальність у стратегії управління вітчизняним підприємством: проблемні питання інтегрування механізму. *Економіка: реалії часу*. 2017. № 2(30). С. 5–17.
6. The Inclusive Growth and Development Report 2017: Insight Report the World Economic Forum. – January 2017. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Forum_IncGrwth_2017.pdf. (дата звернення: 5.01.2020).
7. Базиліук А. В. Інклюзивне зростання як основа соціально-економічного розвитку. *Економіка та управління на транспорті*. 2015. Вип. 1. С. 19–29.
8. Богдан Н.И. Инновации для инклюзивного развития регионов Беларуси. *Економічний вісник університету*. 2014. № 22/1. С. 14–20.
9. Перегудова Т.В. Соціальна інклюзія як елемент соціальної політики: Європейські уроки для України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. Вип. 19. С. 98–102.

REFERENCES:

1. Zatonatska T.H. (2014) Finansove zabezpechenia inkluzivnoho zrostantia ta podolannia bidnosti v Ukraini: isnuucha praktyka ta perspektyvy. [Financing Inclusive Growth and Poverty Reduction in Ukraine: Current Practices and Perspectives] *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky*. vol. 1(28). T. 2. pp. 102–112.

2. Stratehiiia staloho rozvytku Ukrainy do 2030 roku [Ukraine's Sustainable Development Strategy until 2030]. Available at: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf - 2017 (accessed 5 January 2020).

3. Taranenko I.V. (2013) Modyfikatsiia hlobalizatsiino-innovatsiinoi modeli svitovoi ekonomiky na zasakh staloho rozvytku: novi vymiry konkurentospromozhnosti [Modification of the globalization-innovation model of the world economy on the principles of sustainable development: new dimensions of competitiveness]. *Yevropeyskyi vektor ekonomichnoho rozvytku*. vol. 1(12), pp. 172–185.

4. Fedulova L.I. (2016) Inkliuzyvni innovatsii v systemi sotsialno-ekonomichnoho rozvytku [Inclusive innovations in the system of socio-economic development]. *Ekonomika: realii chasu*. vol. 3(25), pp. 56–65.

5. Filyppova S.V. (2017) Sotsialna vidpovidalnist u stratehii upravlinnia vitchyznianym pidpriemstvom: problemni pytannia intehruvannia mekhanizmu [Social

responsibility in the strategy of management of a domestic enterprise: problematic issues of integrating the mechanism]. *Ekonomika: realii chasu*. Vol. 2(30). pp. 5–17.

6. The Inclusive Growth and Development Report 2017: Insight Report of the World Economic Forum. Available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Forum_IncGrwth_2017.pdf. (accessed 5 January 2020).

7. Bazyliuk A.V. (2015) Inkliuzyvne zrostannia yak osnova sotsialno-ekonomichnoho rozvytku [Inclusive growth as the basis of socio-economic development]. *Ekonomika ta upravlinnia na transporti*. Vol. 1. pp. 19–29.

8. Bohdan N.Y. (2014) Ynnovatsyy dlia ynkliuzyvnoho rozvytyia rehyonov Belarusy [Innovation for the inclusive development of the regions of Belarus]. *Ekonomichnyi visnyk universytetu*. Vol. 22/1. pp. 14–20.

9. Perehudova T.V. (2016) Sotsialna inkliuziia yak element sotsialnoi polityky: Yevropeiski uroky dlia Ukrainy [Social inclusion as an element of social policy: European lessons for Ukraine]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Vol. 19. Pp. 98–102.